

12.6.2007

Dnr 354/4/06

Beslutsfattare: Biträdande justitieombudsman Petri Jääskeläinen

Föredragande: Justitieombudsmannasekreterare Pasi Pölönen

BYTE AV HANDLÄGGNINGSSPRÅK I ETT KVARSTADSMÅL

1

KLAGOMÅL

Advokat M bad i en skrivelse 27.1.2006 på sin huvudman A:s vägnar riksdagens justitieombudsman pröva tingsdomaren vid Helsingfors tingsrätt B:s avgörande 14.10.2005 om förlängning av tidsfristen för väckande av åtal i ett kvarstadsmål.

Klaganden ansåg att tingsdomare B inte agerat i enlighet med språklagens bestämmelser då tingsrätten vid behandlingen av ett tvångsmedelsärende 14.10.2005 beslöt handlägga ärendet på finska trots att svaranden är svensk medborgare med stadigvarande adress i Sverige och inte förstår ett ord finska, men däremot förstår svenska, och som därför har begärt att handläggningen skall ske på svenska.

3

AVGÖRANDE

3.1

Händelseförlopp

Helsingfors tingsrätt (tingsdomare C) beslöt 24.3.2004 bifalla sökandens ansökan om kvarstad och belade med anledning av en från Schweiz inkommen internationell rättshjälpsansökan A:s tillgångar med skingringsförbud till ett belopp om 700 000 euro. Tingsrätten avgjorde ärendet utan att bereda A tillfälle att bli hörd, med motiveringen att A:s vistelseort var okänd och inte hade kunnat utredas. Man visste att A var svensk medborgare. Handläggningsspråket var finska.

Vid den andra behandlingen 27.7.2004 beslöt Helsingfors tingsrätt (tingsdomare B) på yrkande av sökanden, dvs. centralkriminalpolisen, upphäva skingringsförbudet och i stället belägga A:s tillgångar med kvarstad upp till ett belopp av 700 000 euro. Tingsrätten förlängde tidsfristen för väckande av åtal med fyra månader, till 24.11.2004. A hade inte anträffats och hans vistelseort var okänd. Handläggningsspråket var finska.

Vid den tredje behandlingen 26.11.2004 förlängde tingsrätten (tingsdomare D) i enlighet med sökandens yrkande tidsfristen för väckande av åtal till

23.3.2005. A hade inte anträffats och hans vistelseort var okänd. Handläggningsspråket var finska.

Inte heller vid den fjärde behandlingen 31.3.2005 var A personligen närvarande, men han företrädde då av advokat M. Vid sammanträdet förordnades M till A:s försvarare. M anförde att A redan 23.3.2004 hade sänt sina kontaktuppgifter till sökanden. Före det fjärde sammanträdet hade M sänt tingsrätten en skrivelse daterad 22.3.2005, där han bl.a. framhöll att A är bosatt i Sverige och svensk medborgare. Han nämnde vidare att A ville bli personligen hörd med anledning av ansökan och att "*asia voidaan luultavasti käsitellä suomen kielellä. Ilmoitan erikseen, mikäli päämieheni tarvitsee tulkkia*". Helsingfors tingsrätt (tingsdomare E) förlängde tidsfristen för väckande av åtal till 10.6.2005. Handläggningsspråket var finska.

När ärendet 23.6.2005 behandlades för femte gången ansåg M att centralkriminalpolisen hade handlat felaktigt då den påstod att A:s adress var okänd. M konstaterade att efter att han underrättat tingsrätten om A:s adress hade tingsrätten sänt kallelsen till denna adress på finska och inte på A:s modersmål. Helsingfors tingsrätt (tingsdomare F) förlängde tidsfristen för väckande av åtal till 6.10.2005. Tingsrättens beslut har översatts till svenska.

M överklagade till Helsingfors hovrätt det beslut som tingsrätten gav 23.6.2005 och krävde att kvarstaden skulle upphävas samt att ärendet skulle behandlas på svenska. Hovrätten gav sitt beslut 3.10.2005. Den ändrade inte tingsrättens beslut i huvudsaken. I fråga om handläggningsspråket hänvisade hovrätten till språklagens 17 § om handläggningsspråket vid överklagande till högre instans och till artikel 2 i den nordiska språkkonventionen (FördrS 11/1987). Hovrätten anförde i beslutet: "A har uppgivit att han är svensk medborgare och talar svenska, samt att han inte förstår finska. Hovrätten konstaterar därför att A:s rätt och fördel kräver att ärendet behandlas på svenska." Hovrättens beslut är avfattat på svenska.

Tingsrätten behandlade 14.10.2005 ärendet för sjätte gången. Närvarande var den kriminalkommissarie som framställt yrkandet, en kriminalinspektör, klagandens advokat som ombud för sin huvudman samt en finsk-svensk tolk. Under sammanträdet krävde M på sin huvudmans vägnar att ärendet i enlighet med språklagens 14 § skulle behandlas på svenska. Han hänvisade till Helsingfors hovrätts beslut 3.10.2005. Sökanden, dvs. centralkriminalpolisen meddelade att den ville använda finska, men lät tingsrätten avgöra språkfrågan.

Helsingfors tingsrätt (tingsdomare B) konstaterade i sitt beslut 14.10.2005 att behandlingen 24.3.2004 hade inletts på finska och att det nu var fråga om den sjätte behandlingen av ärendet. Enligt beslutet hade klaganden inte varit personligen närvarande vid någon av behandlingarna, men till honom hade sänts sökandens yrkanden med tillhörande handlingar samt tingsrättens beslut översatta till svenska. Tingsrätten ansåg att den i ärendet hade handlat i enlighet med den nordiska språkkonventionen, som hovrätten hänvisat till. I sina motiveringar hänvisar tingsrätten till den i rättslitteraturen framförda uppfattningen att ett språkbyte inte får ske under behandlingen av ett ärende, även om det inte finns någon uttrycklig bestämmelse om saken i språklagen (Virolainen – Pölönen: Rikosprosessin perusteet, Helsinki 2003 s. 265). Tingsrätten ansåg att hovrättens beslut att behandla besvärärendet på

svenska inte hade någon betydelse för handläggningsspråket under den fortsatta behandlingen i tingsrätten. Tingsrätten beslöt fortsätta behandlingen på finska. Tingsrätten biföll centralkriminalpolisens ansökan och förlängde tidsfristen för väckande av åtal till 2.2.2006. Tingsrättens beslut översattes till svenska.

Klagandens ombud överklagade på sin huvudmans vägnar till Helsingfors hovrätt det beslut som tingsrätten givit 14.10.2005 och krävde att kvarstaden skulle upphävas samt att behandlingen skulle ske på svenska i alla skeden av behandlingen av detta ärende. Hovrätten gav 13.1.2006 sitt beslut i ärendet. Hovrätten ändrade inte tingsrättens beslut och hänvisade i språkfrågan till språklagens 17 § och dessutom till språklagens 14 §. Hovrätten anförde: "Det har inte framkommit att A:s modersmål skulle vara varken svenska eller finska. A har inte heller varit personligen närvarande vid tingsrättens sammanträden. A har dock uppgett att han är svensk medborgare och talar svenska men inte finska. Enligt artikel 2 i konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige skall en medborgare i en fördragsslutande stat vid behov kunna använda sitt eget språk vid kontakt med myndigheter och andra offentliga organ i en annan fördragsslutande stat. För den skull och med beaktande av att - - - [motpart i ändringssökande] inte motsatt sig svenska som handläggningsspråk, handlägger hovrätten ärendet på svenska." Hovrätten yttrade sig inte om valet av handläggningsspråk i tingsrätten. Hovrättens eget beslut är avfattat på svenska. – Det kan konstateras att hovrätten i sitt beslut 3.10.2005 formulerade sin åsikt om handläggningsspråket i mera allmänna ordalag, utan att avgränsa ställningstagandet till enbart hovrättens förfarande.

Helsingfors tingsrätt behandlade ärendet för sjunde gången 16.2.2006. Centralkriminalpolisens kriminalinspektör upprepade sin begäran om förlängning av tidsfristen för väckande av åtal (till den 2 juni 2006). Klaganden motsatte sig att tidsfristen för väckande av åtal förlängs. Helsingfors tingsrätt (tingsdomare G) biföll centralkriminalpolisens ansökan och förlängde tidsfristen för väckande av åtal till 2.6.2006. Centralkriminalpolisens ansökan och tingsrättens beslut är avfattade på svenska. Handläggningsspråket som tidigare var finska byttes sålunda till svenska.

Helsingfors tingsrätt behandlade 6.6.2006 ärendet för åttonde gången. Tingsrätten förlängde tidsfristen för väckande av åtal med tre månader till 2.9.2006. I beslutet konstateras det att ärendet enligt svarandens begäran 17.2.2006 har behandlats på svenska. Handläggningsspråket var svenska också 6.6.2006.

Helsingfors tingsrätt behandlade ärendet för nionde gången 11.9.2006. Tingsrätten förlängde tidsfristen för väckande av åtal till 2.1.2007. Handläggningsspråket var svenska.

Helsingfors tingsrätt behandlade i november 2006 ärendet för tionde och sista gången. Genom tingsrättens beslut 27.11.2006 upphävdes kvarstaden i enlighet med sökandens ansökan. Till ansökan bifogades justitieministerns beslut 27.10.2006 gällande begäran från Schweiziska edsförbundets justitieämbete om att kvarstadsbelagd egendom som utgör vinning av brott skall förklaras förverkad till staten och återföras till Schweiz.

3.2

Rättsregler

Enligt grundlagens 17 § 2 mom. skall vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk tryggas genom lag.

Enligt språklagens (423/2003) 2 § 1 mom. är syftet med denna lag att trygga den i grundlagen tillförsäkrade rätten för var och en att hos domstolar och andra myndigheter använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska. Enligt paragrafens 2 mom. är målet att vars och ens rätt till rättvis rättegång och god förvaltning skall garanteras oberoende av språket samt att individens språkliga rättigheter förverkligas utan han eller hon särskilt behöver begära det (se RP 92/2002 s. 54).

Enligt språklagens 10 § 1 mom. har var och en rätt att i kontakter med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter använda finska eller svenska. Myndigheterna skall dessutom ordna möjlighet för den som skall höras att bli hörd på sitt eget språk, finska eller svenska. Enligt förarbetena till bestämmelsen (RP 92/2002 rd s. 73) är rätten att använda finska eller svenska oberoende av medborgarskap.

I språklagens förarbeten (RP 92/2002 rd s. 74–75) konstateras i motiveringen till lagens 10 § följande om byte av handläggningsspråk:

"Byte av språk under pågående handläggning eller när ett ärende redan har anhängiggjorts hos myndigheten kan leda till att myndigheternas arbete störs och att skötseln av ärendet avsiktligt försvåras. Individens rätt att välja vilket språk han eller hon vill använda eller på vilket språk han eller hon vill bli hörd, finska eller svenska, innebär ändå inte att individen har rätt att ändra språket under pågående handläggning eller vid senare kontakter med myndigheten. En svenskspråkig person som inlett kontakten med myndigheterna på finska, kan t.ex. inte senare i samma sak kräva service på svenska, om det inte finns vägande skäl för ett sådant byte."

"Ett ärende skall i regel handläggas på samma språk från början till slut. Att handläggningsspråket byts under pågående handläggning kan i vissa undantagsfall ligga i parternas intresse. Myndigheten skall vid behov, t.ex. när nya aspekter framkommer, ompröva parternas rätt och fördel och besluta om byte av handläggningsspråk" (RP 92/2002 rd, s. 77).

Enligt språklagens 14 § 1 mom. används i tvåspråkiga domstolar i brottmål svarandens språk som handläggningsspråk. Om svarandena har olika språk eller om svarandens språk varken är finska eller svenska, bestämmer domstolen om handläggningsspråket med beaktande av parternas rätt och fördel. Kan språkvalet inte träffas på den grunden, används majoritetsspråket i domstolens ämbetsdistrikt. Enligt paragrafens 3 mom. gäller bestämmelserna om domstolar i tillämpliga delar även åklagarmyndigheterna. I förundersökningslagen (4449/1987) föreskrivs närmare om språket vid förundersökning.

Enligt språklagens 17 § används vid överklagande i hovrätt och högsta domstolen som handläggningsspråk det språk som använts i lägre instans, om inte domstolen med beaktande av parternas rätt och fördel bestämmer något annat.

Enligt språklagens 19 § 1 mom. skall domar, beslut och andra handlingar som myndigheten utfärdar i ärenden som avses i 12–17 § skrivas på handläggningsspråket. Enligt paragrafens 3 mom. skall en tvåspråkig myndighet i meddelanden, kallelser och brev till parter, eller till den som enligt lag skall underrättas om ett ärende som är eller skall bli anhängigt, använda mottagarens språk, om myndigheten vet vilket det är eller utan oskäligt besvär kan ta reda på det, eller använda både finska och svenska.

Enligt språklagens 23 § 1 mom. skall myndigheterna i sin verksamhet självmant se till att individens språkliga rättigheter förverkligas i praktiken (se RP 92/2002 s. 88–89).

Enligt 6 a kap. 1 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) skall vid domstolarna som handläggningsspråk användas antingen finska eller svenska och domstolarna skall ge sina avgöranden på finska eller svenska enligt vad som bestäms i språklagen. Enligt kapitlets 2 § 3 mom. skall andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga svarande samt målsägande i brottmål där åklagaren utför åtal ha rätt att få gratis tolkning vid behandling av brottmål. Domstolen skall på tjänstens vägnar sköta tolkningen eller skaffa en tolk. Vad som bestämts om tolkning gäller också översättning av domar och beslut.

Enligt förundersökningslagens (449/1987) 37 § 1 mom. har den som förhörs i förundersökning rätt att använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, enligt vad som bestäms i 10 och 18 § i språklagen.

Förundersökningsmyndigheten skall ombesörja tolkning eller på statens bekostnad skaffa en tolk, om myndigheten inte enligt språklagen behöver använda den misstänktes språk.

Enligt inrikesministeriets polisavdelnings 25.3.2002 utfärdade anvisningar om upprättande av förundersökningsprotokoll (SM-2002-691/Ri-2) skall i brottmål användas svarandens språk om parterna har använt olika språk och inte kan enas om användningen av samma språk i förundersökningsprotokollet. I andra ärenden samt också i brottmål där svarandena har olika språk skall användas ämbetsområdets befolkningsmajoritets språk, om inte myndigheten med hänsyn till parternas rätt och fördel bestämmer något annat.

Enligt tvångsmedelslagens (450/1987) 3 kap. 2 § 1 mom. meddelas beslut om skingringsförbud och kvarstad av domstol. Enligt paragrafens 3 mom. gäller om skingringsförbud och kvarstad i tillämpliga delar vad som i 1 kap. 9, 12, 14, 15 och 25 § stadgas om framställande och handläggning av häktningssyrkande. Enligt tvångsmedelslagens 1 kap. 15 § 3 mom. som det hänvisas till skall den som begärts häktad och som inte är anhållen ges tillfälle att bli hörd med anledning av yrkandet, utom i det fall att han inte finns i Finland, är på okänd ort eller drar sig undan förundersökning eller rättegång.

I den juridiska litteraturen anses det att ärenden som gäller skingringsförbud och kvarstad i sådana situationer som avses i tvångsmedelslagens 1 kap. 15 § 3 mom. kan behandlas också utan att svarandes ges tillfälle att bli hörd (se Helminen – Lehtola – Virolainen: Esitutkinta ja pakkokeinot, 2005 s. 650). I det

aktuella ärendet hade Helsingfors tingsrätt emellertid berett klaganden tillfälle att bli hörd.

I tvångsmedelslagens 3 kap 4 § 2 mom. föreskrivs att domstolen skall häva skingringsförbudet eller kvarstaden, om åtal inte väcks inom fyra månader från det förbudet eller kvarstaden meddelades. Domstolen får förlänga denna tid med högst fyra månader åt gången, om undersökningsledaren eller åklagaren begär detta innan tiden har löpt ut.

I regeringens proposition RP 52/2002 rd s. 60 konstateras i fråga om hävning av skingringsförbud och kvarstad följande: "...domstolen kan besluta om hävning av tvångsmedlet i fråga både självmant och också bl.a. om ägaren till egendomen yrkar på det" (se även Helminen – Lehtola – Virolainen ibid. s. 652).

Enligt tvångsmedelslagens 3 kap 7 § får ändring i domstolens beslut om skingringsförbud eller kvarstad sökas genom särskilda besvär.

3.3

Utredningar

Tingsdomare B uppgav att A inte var närvarande i rätten vid den första behandlingen av kvarstadsärendet 24.3.2004. Ärendet avgjordes i A:s frånvaro och utan att han hördes eftersom hans vistelseort var okänd, enligt vad sökanden kriminalkommissarien uppgav. Ärendet behandlades på finska. Situationen var densamma vid den andra behandlingen 27.7.2004 och vid den tredje behandlingen 26.11.2004.

Advokat M anmälde sig i ett brev till tingsrätten 22.3.2005 som A:s ombud och bad om ett förordnande som offentlig försvarare. I brevet nämnde M A:s adress i Sverige. Både ombudet och A underrättades per brev 22.3.2005 om den fjärde behandlingen 31.3.2005. Vid den fjärde behandlingen uppträdde M som ombud för A. Behandlingen fortsattes på finska. I protokollet finns ingen anteckning om att M då skulle ha bett om behandling på svenska. Han godkände sålunda finska som handläggningsspråk.

Vid kvarstadsärendets sjätte behandling 14.10.2005 var A inte personligen närvarande. I början av sammanträdet krävde advokat M att handläggningsspråket skulle bytas till svenska, med motiveringen att Helsingfors hovrätt 3.10.2005 beslutat att ärendet skulle behandlas på svenska. B konstaterade att Helsingfors hovrätt gav sitt beslut i besvärärendet med stöd av språklagens 17 §. A:s besvärsskrivelse var avfattad på svenska och ärendet hade behandlats i ett skriftligt förfarande. I motiveringen till sitt beslut tog hovrätten emellertid inte ställning till handläggningsspråket i tingsrätten, dvs. till en fråga som inte över huvud taget togs upp i hovrätten.

Tingsrätten gav det beslut som avses i klagomålet 14.10.2005 och beslutet sändes samtidigt till A översatt till svenska. I sin redogörelse hänvisade B till beslutsmotiveringen samt till Helsingfors hovrätts beslut 13.1.2006, som inte

ändrade tingsrättens beslut. Vidare hänvisade B till lagens förarbeten RP 92/2002 rd. s. 74–75 (se ovan).

B uppgav vidare att i strid med vad M berättar i klagomålet hade han inte på förhand meddelat B att han skulle kräva att behandlingen sker på svenska. Sin begäran framförde han muntligen i början av sammanträdet. Om B hade fått meddelandet på förhand skulle hon före sammanträdet ha undersökt saken och utrett frågan om handläggningsspråket. Om B kommit fram till att handläggningsspråket skulle vara svenska hade ärendet i enlighet med Helsingfors tingsrätts vedertagna praxis överförts till en tingsdomare som behandlar svenskspråkiga tvångsmedelsärenden.

B konstaterade dessutom att A inte personligen var närvarande vid någon behandling av ärendet. Sökandens yrkanden och de beslut som fattades i ärendet sändes till A översatta till svenska. Sökanden, dvs. Centralkriminalpolisen, sände in sina yrkanden för den behandling som klagomålet avser översatta till svenska och engelska. Av rättegångsmaterialet framgår att A är född i Beirut även om han uppges vara svensk medborgare numera. I rättegångsmaterialet ingår tre brev som A själv skrivit på engelska till Centralkriminalpolisen. Det är inte ens klart att svenska är A:s eget språk i den bemärkelse som avses i språklagen. Enligt B:s åsikt har det förfarande som iakttagits i tingsrätten inte på något sätt kränkt A:s rättssäkerhet.

Slutligen framhöll B att det saknar betydelse vilket språk rättegångsombudet har velat använda. Det är svårt att värja sig för tanken att det här är fråga om just ett sådant förfarande i syfte att avsiktligt försvåra skötseln av ärendet, som avses i det ovanstående citatet ur regeringens proposition.

Lagmannen uppgav att språklagens syfte är att i första hand tillgodose svarandens rättsskydd i en brottmålshandläggning där han personligen är närvarande. Från denna synpunkt sett har handläggningsspråket i ärendet inte varit relevant eftersom svaranden A inte har närvarit vid det i klagomålet avsedda rättegångstillfället och inte heller i något annat skede under ärendets behandling deltagit i sessioner.

Lagmannen anförde att tingsdomare B och advokat M har olika åsikter om att det på förhand skulle ha yrkats att handläggningsspråket vid sammanträdet 6.10.2005 skulle bytas till svenska. Lagmannen såg ingen orsak att betvivla B:s uppgift om att ett sådant yrkande åtminstone inte har kommit till hennes kännedom. Helsingfors hovrätts beslut om handläggningsspråk 3.10.2005 gällde endast ifrågavarande skriftliga hovrättshandläggning och alltså i praktiken språket i hovrättens beslut.

Enligt lagmannens mening har svarandens rättsskydd eller principen om rättvis rättegång inte äventyrats. Det förfarande som avses i klagomålet mot B ryms enligt lagmannens mening inom ramarna för språklagens ändamålsenliga tolkning. Lagmannen uppgav att kallelserna till svaranden säkerligen skulle ha utfärdats också på svenska om advokat M i något skede hade klart yrkat på detta.

I sitt **bemötande** uppgav klaganden att varken tingsdomare B:n eller lagmannens yttranden ger orsak att ändra någonting som anförts i det ursprungliga klagomålet. Advokat M anförde på A:s vägnar att lagmannen i sitt yttrande tycks förbise språklagens 2 § där det uttryckligen stadgas om lagens syfte. Ett av målen är att garantera att individens språkliga rättigheter förverkligas utan att han eller hon särskilt behöver begära det. Enligt klaganden kan språklagens syfte inte uppnås ifall den misstänkte först måste kräva att behandlingen sker på svenska, sedan bråka om det i rätten – och sedermera förlora. Enligt M:s uppfattning kan det faktum att tingsdomare B inte behärskade svenska på ett sådant sätt att hon skulle ha klarat av ett språkligt sett relativt enkelt tvångsmedelsärende på svenska inte anses uppfylla de i 12 § 1 mom. i lagen om utnämning av domare ställda kraven på nöjaktig muntlig och skriftlig förmåga.

M uppgav att tingsdomare B tycks ha en konstig uppfattning om vad som i språklagen avses med att byta handläggningsspråk. Ingen har lagt märke till det faktum att det är svarandens språk, inte sökandens eller hördes, som skall användas. M uppgav att han den 22 mars 2005 skickade en skrivelse till tingsrätten där han anmälde sig som A:s ombud i ärendet, och nämnde att A är svensk medborgare samt framförde att ärendet troligen kan behandlas på svenska. Behandlingen skedde dock på finska.

Advokat M anförde att i god tid före den följande behandlingen meddelade han uttryckligen tingsrätten att behandlingen skulle ske på svenska, eftersom det inte var ändamålsenligt och inte förenligt med språklagens stadganden att M som offentlig försvarare skulle översätta handlingarna till svenska. M bifogade ett skriftligt intyg av dåvarande juris studeranden, numera biträdande juristen, juris kandidat H. Enligt intyget kontaktade H B:s tingssekreterare inte en utan två gånger före behandlingen för att försäkra sig om att domstolen var medveten om att handläggningsspråket skulle vara svenska. Ifall B inte fick kännedom om saken tyder detta endast på att den interna kommunikationen i Helsingfors tingsrätt inte fungerar.

Centralkriminalpolisen har varje gång kommit med sina yrkanden på finska, trots att den har underrättats om att A vill ha handlingarna på svenska. En myndighets felaktiga förfarande gör det inte godtagbart för tingsrätten att agera felaktigt.

M anförde också att Helsingfors tingsrätt har betalat för hans översättningsarbete då han har krävt att få beslutet i den fjärde handläggningen (31.3.2005) på svenska. Detta på grund av att tingsrätten inte hade tid att göra det förrän den utsatta tiden för besväret hade gått ut. Att mot bakgrund av detta påstå att B inte skulle ha haft vetskap om att det krävs att handläggningsspråket och alla handlingar bör vara på svenska är enligt klaganden oförståeligt.

M uppgav att det torde stå klart att A eventuellt hellre använder svenska än finska då han kommunicerar med myndigheterna. Ifall det ännu skulle ha rått sådana tvivel om A:s språk som B tycks anse, borde man ha skickat handlingarna till A både på finska och svenska. Tillsvidare har alla handlingar

kommit först på finska och sedan högst några dagar före behandlingen på svenska. Enligt klaganden detta har äventyrat A:s rättigheter.

Slutligen uppgav M att han anser det vara kränkande för honom personligen att B låtit förstå att han i chikansyfte utnyttjat språklagens bestämmelser. Lagmannen hade ingenting att invända mot denna antydan. M anförde att det inte har någon som helst betydelse att han själv kan både finska och svenska utan att det uttryckligen är fråga om A:s rättigheter i detta fall.

Tingsdomare E uppgav att alla kallelser och meddelanden om den fjärde behandlingen 31.3.2005 sändes 22.3.2005 på finska. E var på semester 17–28.3.2005. När hon återvände till arbetet 29.3.2005 hade alla kallelser och meddelanden redan sänts. E anförde att före huvudhandlingen 31.3.2005 hade ingen försökt kontakta henne på något sätt. I protokollet finns inga anteckningar om språkfrågan. E ansåg att eftersom A inte var närvarande vid behandlingen tyckte M att ärendet kunde behandlas på finska. För huvudhandlingen hade M förordnats till A:s försvarare.

Tingsdomare E uppgav vidare att M 6.4.2005 sände henne ett brev där han bad om en avgiftsfri officiell översättning av protokollet. Detta hände flera dagar efter huvudförhandlingen och inte på den grund att huvudförhandlingen mot M:s önskemål hölls på finska. E kom ihåg att hon träffade M av en ren tillfällighet utanför rättshuset (möjligtvis 6.4.2005 men i alla fall mycket snart efter E hade fått M:s 6.4.2005 daterade brev). Då diskuterade de översättningsfrågan. Eftersom det var bråttom med översättningen enades E och M om att M skall sköta översättningen och tingsrätten svara för kostnaderna. M fick det finskspråkiga protokollet troligtvis före 6.4.2005 och översättningen 15.4.2005. Eftersom besvärstiden gick ut 2.5.2005 ansåg E att han fått översättningen i god tid.

E uppgav slutligen att hon första gången fick höra om språkvalssvårigheterna vid huvudhandlingen 31.3.2005 då tingsrättens förvaltningschef 21.9.2006 bad E att ge denna utredning.

Tingsdomare F var ordförande vid ärendets femte behandling 10.6.2005, varefter ärendet avgjordes i kansliet 23.6.2005. Vid det sammanträdet anmälde sig advokat M på svenska som ombud för A. Eftersom handläggningsspråket tidigare varit finska frågade F enligt sin utredning M om orsaken till att han använde svenska. F hade den minnesbilden att M hänvisat till att hans huvudman var svensk medborgare. Ärendet behandlades på finska eftersom handläggningsspråket enligt utredningen tidigare varit finska och A inte var personligen närvarande vid sammanträdet. Enligt utredningen hade M ingenting att invända mot detta under sammanträdet. Då varken krävdes eller fattades något beslut om handläggningsspråket. Av handlingarna framgår att till A sändes ett finskspråkigt, 7.6.2005 daterat meddelande om behandlingsdagen.

F hade den minnesbilden att M under sammanträdet meddelat att han vid den föregående behandlingen bett att få beslutet och protokollet på svenska. Det beslut som gavs 23.6.2005 översattes till svenska. Översättningen anlände till

tingsrätten 6.7.2005 varefter den i enlighet med tingsrättens praxis lades i M:s fack i tingsrätten.

F framhöll dessutom att bland handlingarna finns ett 22.3.2005 daterat brev där M meddelar att A är svensk medborgare och vill bli hörd i ärendet samt att ärendet troligen kan behandlas på svenska. I fråga om detta brev berättade F att hon under veckan i fråga var jourhavande domare och att hon efter att en tingsdomare insjuknat på eftermiddagen 9.6.2005 fick beskedet att hon följande dag skulle vara ordförande när ärendet behandlades. F berättade att hon bekantat sig med handlingarna i ärendet före sammanträdet. Enligt henne kunde man varken med ledning av brevet eller det övriga materialet sluta sig till att ärendet förväntades bli behandlat på svenska vid sammanträdet 10.6.2005.

Tingsdomare B berättar i sin tilläggsutredning 21.9.2006 att hon under förberedelserna för den sjätte behandlingen av ärendet (14.10.2005) gick igenom de tidigare besluten samt det rättegångsmaterial som uppkommit i ärendet. B uppger i sin utredning att hon i det sammanhanget inte tänkte närmare på språkfrågan utan koncentrerade sig på huvudsaken. B visste inte att det rådde oklarhet om handläggningsspråket. B fick hand om ärendet 4.10.2005 efter att förmanen för kansliet för tvångsmedelsärenden frågat henne om hon gick med på att hålla sammanträdet 6.10.2005, dvs. det datum som M bett om. B uppger att det inte heller i det sammanhanget varit fråga om handläggningsspråket.

Enligt utredningen hade kansliet för tvångsmedelsärenden 4.10.2005 sänt centralkriminalpolisens finskspråkiga ansökan och finskspråkiga meddelande om behandlingsdagen till svaranden A och dennes ombud. Från centralkriminalpolisen faxades ansökan i översättning till svenska 5.10 klockan 17.20. Till ansökan bifogades den rättshjälpsbegäran som inkommit från Schweiz, på finska, svenska och engelska. Dessa handlingar sändes till M 6.10.2005. Med beaktande av de ändringar som på begäran gjorts i behandlingstidtabellen var det inte möjligt att leverera handlingarna tidigare än "strax före sammanträdet".

Tingsdomare B anser att M:s 22.3.2005 daterade brev inte ingår i rättegångsmaterialet och hon hade inte kännedom om brevet när hon förberedde ärendet. B antog att den tingsdomare tagit ställning till brevet som hade behandlat ärendet vid sammanträdet efter att brevet anlät. Domarens eventuella ställningstagande framgick inte av de tidigare besluten i ärendet. Eftersom B inte heller hade fått någon annan information om saken gjorde man på samma sätt med meddelandena om behandlingsdagen som tidigare. B konstaterar att i det nämnda brevet inte framställs någon begäran om svenskspråkig behandling utan endast konstateras att behandlingen torde ske på svenska då A hörs personligen.

I det ärende som behandlades vid sammanträdet 6.10.2005 gavs kanslibeslut 14.10.2005. Av utredningen framgår att beslutet tillställdes advokat M samtidigt på finska och svenska. Den sjunde behandlingen av ärendet skedde 16.2.2006 och ombudet hade sålunda före detta datum haft tillgång till beslutet i över fyra månader.

Tingsdomare B berättar att varken hon eller andra tingsdomare i tvångsmedelsärenden har en egen sekreterare. Vid sammanträden för behandling av tvångsmedelsärenden är sekreteraren en av de åtta byråsekreterarna vid kansliet för tvångsmedelsärenden. B:s egen sekreterare I sköter enligt utredningen inte över huvud taget tvångsmedelsärenden och svarar aldrig på samtal som kommer in till kansliet för tvångsmedelsärenden. Med anledning av juris kandidat H:s intyg som fogats till klagandens bemötande anförde B att varken han eller byråsekreterare I var anträffbara per telefon 4.10.2005 och att B 5.10.2005 fanns i sitt arbetsrum. I intygar att hon inte fått det samtal som nämns i H:s intyg. Också J som fungerade som sekreterare vid tvångsmedelssammanträdet intygar att hon inte fick något sådant samtal. B berättade att hon ännu vid sammanträdet 6.10.2005 frågade M varför yrkandet att ärendet skulle behandlas på svenska inte hade framställts på förhand. Enligt utredningen hade M då inte framfört det i klagomålet nämnda påståendet att han kontaktat B:s tingssekreterare. B berättade, liksom i den nya utredningen, att hon efter sammanträdet ställt en förfrågan till kansliet för tvångsmedelsärenden om huruvida kansliet fått en begäran om att ärendet skulle behandlas på svenska. B fick svaret att någon sådan begäran inte hade framställts.

De som hörde till **Helsingfors hovrätts** sammansättning då den fattade besluten 3.10.2005 (R 05/2160) och 31.1.2006 (R 05/3389) ansåg samstämmigt att hovrätten inte hade kunnat ta ställning till ärendets eventuella fortsatta behandling i tingsrätten.

Justitieministeriet anför i sitt utlåtande att tingsrätten är skyldig att i början av varje handläggning fatta beslut om handläggningsspråket i enlighet med 14 § i språklagen. Domstolen skall fatta beslut om handläggningsspråk enligt svarandens språk, fast svaranden inte skulle vara på plats. Om svarandens språk är varken finska eller svenska, bestämmer domstolen om handläggningsspråk med beaktande av parternas rätt och fördel, vilket i praktiken betyder målsägandens språk. Denna bestämmelse kan tillämpas endast om domstolen vet att svarandens språk inte är finska eller svenska. Om domstolen vet att svarandens modersmål inte är finska eller svenska, men att svaranden i målet kan svenska, men inte finska, skall handläggningsspråket vara svenska. Endast om språkvalet inte kan träffas på basis av dessa bestämmelser används majoritetsspråket i domstolens arbetsdistrikt.

Justitieministeriet anför att det inte finns särskilda bestämmelser i språklagen som skulle tillåta eller förbjuda språkbyte under pågående handläggningen. Utgångspunkten i lagen är att ärende skall behandlas på samma språk från början till slut. Domstolen har dock möjlighet att under pågående brottmåls-handläggning fatta ett nytt beslut om handläggningsspråket. En sådan ny aspekt kan t.ex. vara att domstolen under pågående handläggning får kännedom om att svaranden kan svenska, även om det inte är hans eller hennes modersmål.

Enligt justitieministeriets uppfattning kan hovrättens beslut om handläggningsspråket i ett ärende som gällt samma sak i brist på bindande

prejudikatsverkan inte vara bindande. Om ärendet emellertid gäller samma sak och framförallt samma parter måste hovrättens synpunkt om handläggningsspråket dock anses utgöra ett starkt indicium om handläggningsspråket även i tingsrätten.

Justitieministeriet konstaterar att varken språklagen eller förundersökningslagen innehåller uttryckliga bestämmelser om handläggningsspråket i förundersökningen. Enligt justitieministeriets tolkning skall dock språklagens bestämmelser om språket i brottmål tillämpas även på förundersökningen. Detta betyder att handläggningsspråket i förundersökningen bestäms i tvåspråkiga förundersökningsmyndigheter enligt svarandens språk och i enspråkiga förundersökningsmyndigheter enligt myndighetens språk.

En tvåspråkig myndighet skall enligt språklagens ordalydelse i en tvåspråkig domstol använda svarandens språk. En tvåspråkig förundersökningsmyndighet har inte rätt att välja det språk den använder t.ex. i sin tvångsmedelsansökan, utan den skall försäkra sig om svarandens språk enligt språklagens bestämmelser.

Justitieministeriet anför vidare, att en domstol inte har möjlighet att välja handläggningsspråket enligt det språk som förundersökningsmyndigheten har använt i sin tvångsmedelsansökan, utan domstolen måste försäkra sig om att myndigheten har använt rätt språk. Detta är särskilt viktigt t.ex. när förundersökningsmyndigheten är enspråkig och tingsrätten är tvåspråkig. Detta betyder att en domstol är skyldig att kontrollera svarandens språk oberoende av det språk som förundersökningsmyndigheten använder.

Enligt justitieministeriets uppfattning finns det inte luckor i lagstiftningen som gäller språket i förundersökningen. Bristen på uttryckliga bestämmelser om handläggningsspråket i förundersökning kan förorsaka tolkningsfrågor som kunde undvikas med en uttrycklig bestämmelse om handläggningsspråket i förundersökning.

3.4

Bedömning av tingsrättens förfarande

Det är klart att handläggningsspråket bestämts utgående från partens språk och att frågan om handläggningsspråket inte avgörs utgående från ombudets språk (se även RP 92/2002 s. 15, 77, 79 och 89). Lika klart är att de språkliga rättigheter som avses i språklagen oberoende av medborgarskap tillkommer var och en vars modersmål är finska eller svenska (se RP 92/2002 s. 73).

I det aktuella fallet måste de första behandlingsomgångarna med avseende på behandlingsspråket enligt min åsikt betraktas ur en annan synvinkel än de senare sammanträdena. Skillnaden består i att klaganden varken var närvarande eller lagligen representerad vid de tre första behandlingarna i tingsrätten. Det har från första början varit ett känt faktum att A är svensk medborgare. Man har emellertid inte haft närmare uppgifter om A:s modersmål eller språkkunskaper i övrigt. Jag har ingen anledning att kritisera Helsingfors tingsrätts tolkning av språklagens 14 § i dessa avseenden. Valet

av handläggningsspråk har kunnat baseras på parternas rätt och fördel, som i det ifrågavarande skedet där också A:s vistelseort enligt vad sökanden dvs. polisen uppger varit okänd, enligt min uppfattning har kunnat baseras på det språk som sökanden – dvs. centralkriminalpolisen och det finländska aktiebolag som hörts vid samtliga behandlingar – använt, dvs. finska.

Frågan om handläggningsspråket – som enligt språklagens 19 § 1 mom. är avgörande också för språket i expeditioner och i regel för myndighetens interna arbetspråk (se RP 92/2002 s. 33 och 90-91) – har på nytt aktualiserats i det skedet då advokat M anmält sig som A:s biträde och samtidigt bett att ärendet skall behandlas på svenska. Advokat M bifogade till sitt bemötande sitt 22.3.2005 till avdelningen för tvångsmedelsärenden vid Helsingfors tingsrätt adresserade brev i vilket han anmäler sig som biträde för A.

I brevet 22.3.2005 framhåller M att A är en i Sverige bosatt svensk medborgare. M nämner A:s adress i Sverige och anser att det inte borde ha varit några problem med att få tag på A på den nämnda adressen. M uppger att alla de nämnda uppgifterna har varit kända också av sökanden åtminstone sen januari 2004. Vidare skriver M *att A vill bli personligen hörd med anledning av ansökan, att ärendet troligen kan behandlas på svenska samt att han meddelar särskilt om hans huvudman behöver tolk*. Brevet ansluter sig till den fjärde behandlingen av ärendet 31.3.2005. I tingsrättens beslut nämns emellertid ingenting om handläggningsspråket.

Tingsdomare E som var ordförande vid den fjärde behandlingen (31.3.2005) framförde att kallelserna till sammanträdet hade sänts på finska medan hon hade semester (uppenbarligen genom tingssekreterarens försorg). E uppger att ingen, varken före eller under sammanträdet hade krävt att behandlingen skulle ske på svenska. Enligt utredningen hade språkfrågan kommit upp först efter sammanträdet 6.4.2006 då advokat M bad om avgiftsfri översättning av protokollet. Av utredningen kan enligt min åsikt dras den slutsatsen att tingsdomare E inte kände till det brev som advokat M sände 22.3.2005.

Vid den femte behandlingen av ärendet (23.6.2005) hade språkfrågan enligt tingsrättens skriftliga beslut behandlats endast såtillvida att advokat M hade påpekat att kallelserna inte hade sänts på svenska utan på finska (språklagens 19 §). I tingsrättens beslut hade inte tagits ställning till denna sida av saken och inte heller fattats något avgörande om handläggningsspråket. Tingsdomare F som var ordförande då ärendet behandlades berättade att hon under sammanträdet hade frågat M varför han använde svenska. Då framgick det att svaranden var svensk medborgare samt att M hade bett att få redan det föregående sammanträdet protokoll och beslut översatta till svenska. Man hade emellertid beslutat behandla ärendet på finska. Enligt utredningen hade meddelandet också om det femte sammanträdet sänts på finska. M hade fått en översättning av beslutet från den femte behandlingen. Tingsdomare F berättade att hon på förhand bekantat sig med handlingarna i ärendet och i det sammanhanget fått kännedom om M:s brev 22.3.2005. Enligt F:s uppfattning tydde brevet emellertid inte på att M ville att ärendet skulle behandlas på svenska.

Svarandens ombud M överklagade det sistnämnda beslutet om handläggningsspråket till hovrätten. Senast därefter borde det enligt min åsikt

ha blivit fullständigt klart vad svaranden själv ansåg om handläggningsspråket. Svarandens och ombudets åtgärder och ställningstaganden i språkfrågan hade inte tidigare varit så uttryckliga. Enligt utredningen hade M å andra sidan omedelbart efter att första gången ha tagit kontakt i ärendet (i sitt brev 22.3.2005) tagit upp språkfrågan ("ärendet kan troligen behandlas på svenska").

Hovrätten ansåg i sitt beslut 3.10.2005 att svarandens rätt och fördel förutsatte att ärendet behandlades på svenska. Hovrätten baserade sitt beslut på språklagens 17 § (som gäller handläggningsspråket uttryckligen i besvärinstanser) och på artikel 2 i den nordiska språkkonventionen. I beslutet tas inte uttryckligen ställning till frågan om handläggningsspråket i tingsrätten. Motiveringarna är så allmänt formulerade att ordalydelsen tillåter också en sådan tolkning. Enligt den utredning som jag fått av dem som hörde till hovrättens sammansättning ansåg sig hovrätten inte kunna ta ställning till frågan om handläggningsspråket i tingsrätten. Också justitieministeriet i sitt uttalande intar i sak samma ståndpunkt.

Också tingsdomare B hade uppfattat hovrättens ställningstagande på det sistnämnda sättet då hon 14.10.2005 fattade det beslut som uttryckligen är föremål för detta klagomål samt i samband därmed beslutat att handläggningsspråket trots svarandens begäran inte byts till svenska. Tingsrätten motiverade beslutet med att svaranden inte hade varit personligen närvarande i något skede av behandlingen och att svaranden hade fått handlingarna och besluten översatta till svenska. I beslutet nämndes också att de i den nordiska språkkonventionen nämnda kraven på en översättning hade uppfyllts samt att det i den juridiska litteraturen anses att handläggningsspråket inte får bytas under pågående behandling av ett ärende.

Enligt min åsikt är ärendet problematiskt och oklart dels när det gäller frågan om i vilken utsträckning hovrättens beslut är bindande för tingsrätten och dels när det gäller frågan om hur tingsrätten har motiverat sitt beslut 14.10.2005 om handläggningsspråket. Också på faktaplanet föreligger oklarheter närmast när det gäller på vilket sätt frågan om handläggningsspråket anses ha åberopats på svarandens vägnar.

Tingsdomare B åberopar i sin utredning 22.5.2006 det som i förarbetena till språklagen (RP 92/2002 s. 74 och 75) nämns om byte av handläggningsspråk. Det i regeringens proposition nämnda förbudet mot byte av handläggningsspråk avser enligt min åsikt emellertid situationer där en part själv aktivt eller annars på eget initiativ har gjort ett språkval. I normalfallet skall det därefter inte vara möjligt att byta handläggningsspråk.

I det aktuella ärendet är det enligt min åsikt inte på sin plats att använda det sistnämnda argumentet, som framgår av förarbetena till språklagen. Detta beror på att ärendet hade inletts på en finskspråkig ansökan av centralkriminalpolisen i en situation där A enligt vad sökanden uppgav var oanträffbar. Den omständigheten att handläggningsspråket sålunda blev finska kan enligt min åsikt inte åsidosätta partens språkliga rättigheter enligt grundlagens 17 § samt i enlighet med den konkretiserande språklagen och

rättegångslagstiftningen (se även RP 92/2002 s. 75, enligt vilken en parts språkliga rättigheter skall tryggas också när ett ärende inleds på initiativ av en myndighet – omnämmandet i regeringens proposition gäller enspråkiga kommunala myndigheter, men enligt min åsikt är det redan med beaktande av språklagens 10 § 1 mom. klart att rätten gäller också processer som inletts på initiativ av en myndighet, t.ex. av en tvåspråkig statlig myndighet). Det kan konstateras att reglerna om bestämmande av språk i språklagens 14 § gäller också den situationen att ett ärende avgörs utan muntlig behandling på basis av skriftligt material (se RP 92/2002 s. 80).

Ärendet borde enligt språklagens 14 § från första början ha behandlats på svenska om domstolen hade känt till att detta var svarandens språk. När domstolen sedermera fick reda på svarandens språk kunde det inte vara fråga om ett förbjudet utbyte av handläggningsspråk. Domstolen borde tvärtom i ett sådant fall i enlighet med språklagens 2 § 2 mom. och 23 § 1 mom. på eget initiativ se till att individens språkliga rättigheter förverkligas utan att han eller hon särskilt behöver begära det.

Detta synsätt stöds också av motiveringen till språklagens 19 § 3 mom. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att myndigheten använder mottagarens språk i sådana fall då handläggningsspråket i ett ärende inte ännu har bestämts, om mottagarens språk utan oskäligt besvär kan utredas (t.ex. med hjälp av befolkningsregistret där det eventuellt finns en anteckning om språket eller med hjälp av tidigare brevväxling). Om myndigheten inte känner till mottagarens språk och det inte heller kan utredas utan oskälig svårighet, skall meddelanden och annan skriftväxling ske på både finska och svenska. Detta gäller i allmänhet endast myndighetens första kontakt. ”Om denna kontakt leder till skriftväxling mellan myndigheten och den enskilda personen har myndigheten i fortsättningen rätt att använda bara det språk som personen i fråga i sina svar eller i andra kontakter med myndigheten, t.ex. per telefon, meddelat att han eller hon önskar använda.” (RP 92/2002 s. 84, se även s. 89).

Jag konstaterar att språkfrågan aktualiserades redan vid den fjärde (31.3.2005) och den femte (23.6.2005) behandlingen som föregick det beslut (14.10.2005) som avses i klagomålet. Svarandens ombud tog uppenbarligen upp språkfrågan först efter att beslutet efter den femte behandlingen givits. En tanke bakom stiftandet av språklagen är å andra sidan uttryckligen att understryka individens rättskydd och flexibiliteten samt förverkligandet av de språkliga rättigheterna utan att individen särskilt behöver begära det (se RP 92/2002 s. 53 och 67). Av denna anledning skulle det enligt min mening ha varit skäl att redan i samband med de tidigare behandlingarna ta upp språkfrågan på ett annat sätt än vad som sedermera skedde.

Situationen vid behandlingen 6.10.2005 var såtillvida väsentligen en annan än hovrätten tre dagar tidigare uttryckligen konstaterat att A:s fördel och rätt förutsatte att ärendet behandlades på svenska. Hovrättens beslut har meddelats tingsrätten, det har skrivits in i tingsrättens beslut och yrkandet om behandlingsspråket upprepades i tingsrätten. Jag kan inte godta det centrala argumentet för tingsrättens avgörande, dvs. att handlingsspråket inte får bytas

under en pågående process – hovrätten hade ju uttryckligen just bytt handläggningsspråk.

Med anledning av att tingsdomare B i sin utredning ifrågasatte svarandens "eget språk" konstaterar jag ytterligare följande. Enligt språklagen är myndigheten skyldig att ta reda på vilket språk den som hörs vill använda (se RP 92/2002 s. 74). Myndigheten kan ofta ta reda på saken genom befolkningsdatasystemet.

När det gäller förverkligandet av de språkliga rättigheterna kan i detta fall ytterligare uppmärksammas den omständigheten att tingsrätten hade förberett sig för sammanträdena genom att inkalla en tolk. På det sättet ville man tillgodose svarandens rätt att använda sitt eget språk då han hördes. När det gäller förverkligandet av de språkliga rättigheterna kan förfarandet att låta översätta expeditioner och andra handlingar till partens språk inte jämföras med alternativet att direkt välja partens språk som handläggningsspråk. Till denna del konstateras i förarbetena till språklagen (RP 92/2002 s. 74) följande i fråga om tvåspråkiga myndigheter:

" ... skall tvåspråkiga myndigheter använda en enskild persons språk utan tolk eller översättningshjälp, eftersom myndigheterna enligt 23 § 1 mom. i förslaget är skyldiga att se till att individens språkliga rättigheter förverkligas i praktiken och eftersom myndigheterna skall ha tillräckliga kunskaper i bägge nationalspråken. Myndigheterna skall se till att individens språkliga rättigheter i varje enskilt fall kan förverkligas t.ex. genom lämpliga arrangemang i fråga om arbetsskift eller genom att försäkra sig om att det bland personalen finns språkkunniga personer."

Jag konstaterar att en myndighets skyldighet att tillgodose en parts språkliga rättigheter sträcker sig längre än enbart till frågan om det språk som används när parten hörs. Enligt min åsikt borde tingsrätten i första hand ha tagit reda på vilket språk svaranden använde och valt handläggningsspråket på den grunden. Den borde inte ha nöjt sig med att enbart erbjuda tolk och översättningstjänster.

Med stöd av det som anförs ovan kommer jag fram till följande slutresultat.

En central omständighet som framgått i ärendet är att svarandens språk är svenska och att behandlingen av ärendet sålunda inletts på fel språk. Svaranden A har inte avstått från att använda sitt eget språk. Hans biträde har tvärtom från första början (brevet 22.3.2005) framhållit att svaranden är en i Sverige bosatt svensk medborgare som vill bli hörd på svenska. När domstolen fått reda på det rätta handläggningsspråket borde den på eget initiativ ha tillgodosett de språkliga rättigheterna och inte åberopat att handläggningsspråket inte får bytas. Eftersom också hovrätten i samma ärende bytt handläggningsspråk med tanke på svarandens rätt och fördel, kunde ärendet därefter inte i strid med svarandes uttryckliga yrkande behandlas på finska utan att svarandens språkliga rättigheter kränktes.

Vid bedömningen av förfarandet har jag beaktat den omständigheten att ansökan var avfattad på finska samt att olika tingsdomare var ordförande under de fem första sammanträdena då ärendet behandlades. Tingsdomare B hade före den sjätte behandlingen (6.10.2005) varit ordförande endast vid den

andra behandlingen. Av denna orsak var det inte lika enkelt att bilda sig en helhetsuppfattning om ärendet som det skulle ha varit om endast en tingsdomare hela tiden ansvarat för ärendet. Jag har vidare beaktat den omständigheten att något uttryckligt yrkande om handläggningspråket tydligen inte framfördes på svarandens vägnar vid den fjärde och femte behandlingen, samt att ett klagomål över språkvalet framfördes först efter den femte behandlingen, trots att tillfälle erbjöds redan vid den fjärde behandlingen då en försvarare förordnades för klaganden.

Även om dessa omständigheter inte har betydelse för domstolens skyldighet att se till att de språkliga rättigheterna förverkligas, är de relevanta för bedömning av förfarandets klandervärdhet. Av dessa orsaker anser jag det vara en tillräcklig åtgärd att jag för kännedom meddelar tingsdomare B och Helsingfors tingsrätt de uppfattningar som jag framför ovan.

3.5

Hovrättens möjlighet att bestämma handläggningspråket i tingsrätten

Den processuella frågan om hovrätten på ett för tingsrätten bindande sätt kan bestämma handläggningspråket i tingsrätten är inte närmare reglerad i lagen. Hovrätten anser i sin utredning att den inte kan ge ett sådant förordnande. Jag känner inte till rättspraxis i detta avseende och det förefaller som om varken språklagen eller förarbetena till bestämmelserna om rättegångsspråket bringar någon klarhet i frågan. Justitieministeriet tar i sitt utlåtande inte ställning till frågan i något annat avseende än att det nämner att rättspraxis saknas. Hovrättens avgörande anses sålunda inte vara bindande för tingsrätten.

Med beaktande av den omständigheten att svarandens språkliga rättigheter hör till förutsättningarna för en rättvis rättegång och att svaranden i ett brottmål måste ha tillgång till ett effektivt rättsmedel för att trygga sina grundläggande mänskliga rättigheter, kan jag svårligen godkänna den tolkning som framförs i utredningarna och yttrandena.

I förarbetena till språklagen konstateras att särskilda besvär inte får anföras över en myndighets beslut om bestämmande av handläggningspråket, men att beslutet kan överklagas i samband med att ändring söks i huvudsaken (RP 92/2002 s. 78–80). I det aktuella ärendet har förfarandet varit det sistnämnda, vilket innebär att ändring sökts samtidigt i fråga om handläggningspråket och huvudsaken, dvs. säkringsåtgärden.

Språklagens 17 § om handläggningspråket gäller endast språkvalet i besvärinstansen och hovrätten kan också av särskilda skäl använda ett annat språk än det som använts i den lägre instansen (se RP 92/2002 s. 81). Artikel 2 i den nordiska språkkonventionen som hovrätten hänvisar till i båda sina beslut är å andra sidan tillämplig på samtliga rättsinstanser.

I detta ärende aktualiserades frågan om förverkligandet av de språkliga rättigheterna i en situation som såtillvida avvek från den normala behandlingen av brottmål att den var fråga om en säkringsåtgärd som med anledning av en utländsk myndighets rättshjälpsbegäran skulle verkställas i Finland. Det är sålunda inte fråga om ett straffprocessuellt förfarande som

skulle leda till en åtalsprocess i Finland. Denna omständighet ändrar emellertid enligt min uppfattning inte det faktum att svaranden i ett brottmål – också när det är fråga om en rättshjälpsbegäran som gäller en del av en process som behandlas utomlands – måste garanteras de rättigheter som tillkommer den som står åtalad för brott.

Allmänt taget kan hovrätten efter att ha konstaterat att tingsrätten begått ett rättegångsfel undanröja tingsrättens avgörande och återförvisa ärendet till tingsrätten till förnyad behandling. Av ändamålsenlighetsskäl kan hovrätten också själv avgöra ärendet direkt ”för undvikande av dröjsmål” (se Leppänen, Tatu – Välimaa, Asko: Muutoksenhaun pääpiirteet, Helsinki 1998 s. 96–97). Enligt min uppfattning kan det komma i fråga att ett ärende återförvisas till tingsrätten för förnyad behandling också om det skett uppenbara och allvarliga processuella fel i fråga om förverkligandet av språkliga rättigheter. Alltid är ett sådant förfarande emellertid inte nödvändigt eller ändamålsenligt. Frågan om språkliga rättigheter är av en sådan natur att det kan vara motiverat att ompröva avgöranden som gäller den under processens gång. Av denna anledning torde hovrättens avgörande i fråga om handläggningsspråket inte i den bemärkelsen kunna få laga kraft och bli bindande för tingsrätten att denna oåterkalleligen blir bunden av hovrättens avgöranden. I en situation där det inte mellan hovrättens ställningstagande och tingsrättens fortsatta behandling sker några relevanta förändringar som berör parterna eller över huvud taget har någon betydelse för de språkliga rättigheter, tyder ingenting på att hovrättens avgörande i fråga om förverkligandet av de språkliga rättigheterna inte skulle vara bindande för tingsrätten.

Så som jag ovan nämnt finns det mig veterligen ingen rättspraxis som berör den frågeställning som behandlas just i detta fall. Frågan om hovrättens avgörande vad gäller handläggningsspråket har bindande verkan för tingsrätten kan därför inte anses vara helt klar. På de grunder som jag anför ovan samt med hänvisning till ordalydelsen i hovrättens avgörande om handläggningsspråket borde hovrättens beslut i varje fall åtminstone ha tillmätts en vägande betydelse för tolkningen av språkfrågan vid tingsrättens följande behandling. Detta skulle ha varit särskilt motiverat eftersom det inte mellan hovrättens avgörande och tingsrättens följande behandling skett några relevanta förändringar i omständigheterna eller partsrelationerna.

4

ÅTGÄRDER

Jag meddelar för kännedom tingsdomare B och Helsingfors tingsrätt mina ovan i avsnitten 3.4 och 3.5 framförda uppfattningar om tolkningen av språklagen och förverkligandet av svarandens språkliga rättigheter i brottmål. I detta syfte sänder jag dem en kopia av detta beslut.

Kopior av mitt beslut sänder jag för kännedom också till Helsingfors hovrätt, justitieministeriet och inrikesministeriet.

Brevbilagorna returneras härmed till klaganden.